

Korxonalar moliyaviy resurslarini shakllantirish amaliyotini takomillashtirish

Dilnoza Bakhtiyarovna Tadjibekova
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Moliyaviy resurslarni shakllantirish korxonalar barqarorligi va rivojlanishining hal qiluvchi jihati hisoblanadi. Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish korxonalariga iqtisodiy noaniqliklarni bartaraf etish, innovatsiyalarga sarmoya kiritish va raqobatbardoshlikni oshirish imkonini beradi. Ushbu maqolada kapital tuzilmasini optimallashtirish, moliyaviy rejalashtirish, risklarni boshqarish va texnologik yutuqlarni o'z ichiga olgan moliyaviy resurslarni shakllantirishga ta'sir qiluvchi asosiy omillar o'rganiladi. Shuningdek, u hukumat siyosati va barqaror moliyaviy amaliyotlarning korxonalarini moliyalashtirish strategiyalariga ta'sirini o'rganadi. Tadqiqot uzoq muddatli biznesning barqarorligini ta'minlash uchun rivojlanayotgan bozor sharoitlari va iqtisodiy tebranishlarga mos keladigan moslashuvchan moliyaviy strategiyalarning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: moliyaviy resurslar, kapital tuzilmasi, risklarni boshqarish, moliyaviy rejalashtirish, barqaror moliya, korxonani moliyalashtirish

Improving the practice of forming financial resources of enterprises

Dilnoza Bakhtiyarovna Tadjibekova
Tashkent State University of Economics

Abstract: The formation of financial resources is a crucial aspect of enterprise sustainability and growth. Effective financial resource management enables businesses to navigate economic uncertainties, invest in innovation, and enhance competitiveness. This article explores key factors influencing financial resource formation, including capital structure optimization, financial planning, risk management, and technological advancements. It also examines the impact of government policies and sustainable financial practices on enterprise funding strategies. The study highlights the significance of adaptive financial strategies that align with evolving market conditions and economic fluctuations to ensure long-term business viability.

Keywords: financial resources, capital structure, risk management, financial planning, sustainable finance, enterprise funding

Kirish

Korxonalarining moliyaviy resurslarni samarali shakllantirish va boshqarish qobiliyati ularning muvaffaqiyati va uzoq umr ko'rishining asosiy omili hisoblanadi. Tez o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitda korxonalar kengayish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlagan holda moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun resurslarni strategik tarzda taqsimlashlari kerak. Moliyaviy resurslarni shakllantirish amaliyoti uzoq muddatli maqsadlarni qo'llab-quvvatlash uchun ichki va tashqi moliyalashtirish manbalarini muvozanatlash, kapital strukturasi optimallashtirish va moliyaviy rejalashtirish usullaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Biroq, korxonalar tez-tez o'zgaruvchan foiz stavkalari, tartibga solish cheklovlari va rivojlanayotgan investor kutishlari kabi muammolarga duch kelishadi, bu esa yanada murakkab moliyaviy strategiyalarni qabul qilishni talab qiladi. Ushbu maqola korxonalar moliyaviy resurslarni shakllantirish amaliyotlarini yaxshilash, moliyaviy risklarni yumshatish va korporativ moliya sohasidagi rivojlanayotgan tendentsiyalarga moslashish mexanizmlarini o'rganishga qaratilgan.

Korxonalarining moliyaviy resurslari ularning barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi. Moliyaviy resurslarni samarali shakllantirish va boshqarish qobiliyati kompaniyaning innovatsiyalarga sarmoya kiritish, faoliyatni kengaytirish va iqtisodiy tebranishlarga dosh berish qobiliyatini belgilaydi. Hozirgi dinamik iqtisodiy sharoitda korxonalar moliyaviy resurslarni to'plash va ulardan samarali foydalanishda ko'plab muammolarga duch kelmoqda. Moliyaviy resurslarni shakllantirishda takomillashtirilgan strategiyalarga ehtiyoj tobora ortib bormoqda, bu esa korxonalaridan zamonaviy iqtisodiy tendentsiyalarga mos keladigan yanada murakkab yondashuvlarni qo'llashni talab qilmoqda.

Moliyaviy resurslarni shakllantirishning muhim jihatlaridan biri bu ichki va tashqi moliyalashtirish manbalari o'rtasidagi optimal muvozanatni ta'minlashdir. Taqsimlanmagan foyda va amortizatsiya fondlari kabi ichki manbalar barqarorlikni ta'minlaydi va tashqi majburiyatlarga bog'liqlikni kamaytiradi. Biroq, bu manbalar har doim ham yirik investitsiyalar uchun etarli bo'lmasligi mumkin, bu esa tashqi moliyaviy resurslarni, jumladan, kreditlar, aksiyadorlik mablag'lari va davlat grantlarini jalb qilishni talab qiladi. Korxonaning moliyalashtirish manbalarining to'g'ri kombinatsiyasini aniqlash qobiliyati o'sishni rag'batlantirish bilan birga moliyaviy barqarorlikni saqlash uchun juda muhimdir. Korxonalar o'zlarining moliyaviy ehtiyojlarini sinchkovlik bilan baholashlari, potentsial pul oqimlarini loyihalashlari va daromad olish va moliyaviy majburiyatlarni bajarish qobiliyatiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan makroiqtisodiy sharoitlarni hisobga olishlari kerak.

Moliyaviy resurslarni shakllantirishda kapital tarkibi asosiy rol o'ynaydi. Kapitalning optimal tuzilishi kapitalning narxini minimallashtiradi va manfaatdor tomonlar uchun maksimal qiymatni oshiradi. Qarz va kapitalni moliyalashtirish

o'rtasidagi qaror xavflarga chidamlilik, xarajatlar oqibatlari va kutilayotgan daromadlar kabi omillarni hisobga olgan holda ehtiyotkorlik bilan qabul qilinishi kerak. Qarzni moliyalashtirishga haddan tashqari ishonish moliyaviy qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin, shu bilan birga o'z mablag'larini moliyalashtirishga haddan tashqari e'tibor berish mulkchilikni susaytirishi va strategik qarorlar ustidan nazoratni kamaytirishi mumkin. Korxonalar o'zlarining uzoq muddatli maqsadlariga mos kelishini ta'minlash uchun o'zlarining kapital tarkibini doimiy ravishda baholashlari kerak. Bundan tashqari, foiz stavkalarining o'zgarishi, inflyatsiya bosimi va global iqtisodiy tsikllarning ta'siri kapitalni shakllantirish bo'yicha qarorlar qabul qilishda hisobga olinishi kerak, chunki bu omillar qarz olish qiymatiga va korxonaning umumiy moliyaviy barqarorligiga sezilarli ta'sir qiladi.

Moliyaviy resurslarni shakllantirish samaradorligiga moliyaviy rejalashtirish va prognozlash ham ta'sir qiladi. Samarali moliyaviy rejalashtirish korxonalarga moliyalashtirishga bo'lgan ehtiyojni oldindan bilish va strategik maqsadlarni qo'llab-quvvatlaydigan tarzda resurslarni taqsimlash imkonini beradi. Daromadlar, xarajatlar va investitsiyalarga bo'lgan talablarni to'g'ri prognozlash korxonalarga moliyalashtirish imkoniyatlari bo'yicha asosli qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Bundan tashqari, yaxshi tuzilgan moliyaviy reja korxonaning investorlar va moliya institutlari oldida ishonchini oshiradi va tashqi kapitalga kirishni osonlashtiradi. Moliyaviy rejalashtirish, shuningdek, aniq moliyaviy maqsadlarni belgilash, investitsiya imkoniyatlarini baholash va resurslardan optimal foydalanishni ta'minlash uchun natijalarni monitoring qilish mexanizmlarini amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Dinamik moliyaviy rejalashtirish tizimini ishlab chiqish orqali korxonalar moliyaviy risklarni kamaytirishi, bozor o'zgarishlariga moslashishi va o'sishni davom ettirishi mumkin.

An'anaviy moliyaviy vositalardan tashqari, korxonalar moliyaviy resurslar bazasini mustahkamlash uchun muqobil moliyalashtirish manbalarini tobora ko'proq o'rganmoqdalar. Venchur kapitali, kraudfanding va aktivlarni sekyuritizatsiya qilish korxonalarga mablag' jalb qilish uchun qo'shimcha yo'llarni taqdim etuvchi rivojlanayotgan usullar qatoriga kiradi. Ushbu muqobil moliyalashtirish variantlari ko'pincha muayyan biznes modellari va tarmoqlariga mos keladi va moslashuvchanlik va potentsial xarajat afzalliklarini taklif qiladi. Shu bilan birga, ular korxonalardan yangi moliyaviy tuzilmalar va me'yoriy-huquqiy bazalarga moslashishni talab qiladi, bu ularning oqibatlarini to'liq tushunishni talab qiladi. Peer-to-peer kreditlash, markazlashmagan moliya (DeFi) va tokenlashtirilgan qimmatli qog'ozlar kabi fintechga asoslangan innovatsiyalar muqobil kapitalni qidirayotgan korxonalar uchun yangi imkoniyatlarni taqdim etadi. Ushbu zamonaviy moliyalashtirish usullari kichik korxonalarga kirishdagi to'siqlarni kamaytiradi, moliyaviy inklyuzivlikni

rag'batlantiradi va rivojlanmagan moliya bozorlarida moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Moliyaviy risklarni boshqarishning moliyaviy resurslarni shakllantirishdagi rolini e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Korxonalar foiz stavkalari, valyuta kurslari va bozor sharoitlarining o'zgarishi bilan bog'liq moliyaviy risklarni yumshatish uchun strategiyalarni ishlab chiqishlari kerak. Xedjlash, diversifikatsiya va sug'urta mexanizmlari kabi risklarni boshqarish vositalarini amalga oshirish korxonalariga moliyaviy barqarorlikni saqlashga yordam beradi. Bundan tashqari, tegishli likvidlik zahiralarini saqlash korxonalarining kutilmagan moliyaviy qiyinchiliklarga samarali javob berishini, faoliyatdagi uzilishlarning oldini olishini ta'minlaydi. Samarali risklarni boshqarish moliyaviy modellarni stress sinovidan o'tkazish, sezgirlik tahlillarini o'tkazish va moliyaviy barqarorlikni oshirish uchun eng yomon stsenariylarni baholashni o'z ichiga oladi. Xatarlarni baholashning kompleks metodologiyalarini moliyaviy qarorlar qabul qilish jarayoniga integratsiyalash orqali korxonalar zaifliklarni kamaytirishi va moliyaviy xavfsizlikni kuchaytirishi mumkin.

Hukumat siyosati va me'yoriy-huquqiy bazalar moliyaviy resurslarni shakllantirish amaliyotiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Soliq imtiyozlari, subsidiyalar va imtiyozli kreditlash siyosati, ayniqsa, kichik va o'rta korxonalar uchun moliyaviy resurslardan foydalanishni osonlashtirishi mumkin. Aksincha, tartibga soluvchi cheklovlar va yuqori qarz xarajatlari tashqi moliyalashtirishni qidirayotgan korxonalar uchun qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Korxonalar siyosatdagi o'zgarishlardan xabardor bo'lib turishlari va moliyaviy resurslarni shakllantirish strategiyalarini optimallashtirish uchun mavjud qo'llab-quvvatlash mexanizmlaridan foydalanishlari kerak. Bundan tashqari, moliyaviy hisobot standartlariga rioya qilish, korporativ boshqaruv talablariga rioya qilish va shaffof moliyaviy amaliyotlarda ishtirok etish korxonalar obro'sini oshiradi va investorlarning ishonchini oshiradi. Hukumatlar va nazorat qiluvchi organlar tadbirkorlik, innovatsiyalar va kapital bozorlariga kirishni rag'batlantiradigan siyosatni amalga oshirish orqali qulay moliyaviy muhitni yaratishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Moliyaviy texnologiyalarning integratsiyasi korxonalarining moliyaviy resurslarini shakllantirish va boshqarish usullarini o'zgartirdi. Raqamli platformalar korxonalariga moliyalashtirishdan samaraliroq foydalanish, moliyaviy operatsiyalarni soddalashtirish va shaffoflikni oshirish imkonini beradi. Blokcheynga asoslangan moliyalashtirish, tengdoshga kreditlash va avtomatlashtirilgan moliyaviy boshqaruv tizimlari kabi Fintech innovatsiyalari korxonalariga moliyaviy resurslarni shakllantirish jarayonlarini optimallashtirish uchun yangi imkoniyatlarni taqdim etadi. Ushbu texnologiyalarning joriy etilishi nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki xarajatlarni kamaytiradi va qaror qabul qilish imkoniyatlarini oshiradi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt (AI) va mashinani o'rganish (ML) moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilish,

moliyalashtirish ehtiyojlarini bashorat qilish va optimal moliyalashtirish strategiyalarini aniqlash uchun tobora ko‘proq foydalanilmoqda. Moliyaviy qarorlarni qabul qilishda katta ma‘lumotlar tahlilidan foydalanish korxonalariga ma‘lumotlarga asoslangan investitsiya tanlovlarini amalga oshirish, xavflarni baholashning aniqligini oshirish va kapital taqsimotini optimallashtirish imkonini beradi.

Moliyaviy resurslarni shakllantirishning yana bir muhim jihati korporativ moliyaviy boshqaruvdir. Kuchli moliyaviy boshqaruv tuzilmalari hisobdorlik, shaffoflik va axloqiy moliyaviy boshqaruvni ta‘minlaydi. Kuchli boshqaruv tizimiga ega bo‘lgan korxonalar investitsiyalarni jalb qilish va manfaatdor tomonlarning ishonchini qozonish ehtimoli ko‘proq. Moliyaviy boshqaruvning to‘g‘ri amaliyoti, jumladan, muntazam audit, aniq moliyaviy hisobot va xalqaro moliyaviy standartlarga muvofiqligi moliyaviy resurslarni samarali shakllantirish va ulardan foydalanishga yordam beradi. Axloqiy moliyaviy amaliyotlar, korporativ ijtimoiy mas‘uliyat (KSS) tashabbuslari va barqaror investitsiya strategiyalari korxonaning moliyaviy ishonchliligini yanada oshiradi. Yaxshi korporativ moliyaviy boshqaruv nafaqat tartibga soluvchi talab, balki bozorda korxonaning moliyaviy holatini mustahkamlovchi raqobatdosh ustunlikdir.

Moliyaviy resurslarni shakllantirishni takomillashtirishda korxonalarda moliyaviy ta‘lim va ekspertizalarning roli ham muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy tahlil, investitsiya strategiyalari va me‘yoriy hujjatlarga rioya qilish bo‘yicha eng so‘nggi bilimlar bilan jihozlangan yaxshi o‘qitilgan moliyaviy menejment guruhi resurslarni taqsimlash bo‘yicha ko‘proq asosli qarorlar qabul qilishi mumkin. Uzlaksiz kasbiy rivojlanish va moliyaviy maslahat xizmatlaridan foydalanish korxonalarining murakkab moliyaviy muhitda harakat qilish va resurslarni shakllantirish strategiyalarini optimallashtirish qobiliyatini oshiradi. Xodimlar uchun moliyaviy savodxonlik dasturlariga sarmoya kiritish, tashkilotning barcha darajalarida moliyaviy xabardorlikni oshirish va moliyaviy ekspertlar bilan hamkorlik qilish korxonalarining umumiy moliyaviy malakasini oshiradi. Bilimli moliyaviy ishchi kuchining mavjudligi korxonaning strategik moliyalashtirish qarorlarini qabul qilish, moliyaviy samarasizlikni kamaytirish va uzoq muddatli rentabellikni oshirish qobiliyatini mustahkamlaydi.

Jahon iqtisodiy manzarasi korxonalar uchun moliyaviy resurslarni shakllantirishda ham imkoniyatlar, ham muammolarni keltirib chiqaradi. Iqtisodiy pasayish, inflyatsiya bosimi va geosiyosiy noaniqliklar moliyaviy resurslarning mavjudligi va narxiga ta‘sir qilishi mumkin. Korxonalar moslashuvchan moliyaviy strategiyalarni qabul qilishlari kerak, bu ularga iqtisodiy o‘zgaruvchanlik sharoitida chidamlilikni saqlab qolish imkonini beradi. Proaktiv moliyaviy boshqaruv, stsenariylarni rejalashtirish va daromadlar oqimlarini strategik diversifikatsiya qilish moliyaviy resurslarni shakllantirish amaliyotining barqarorligi va barqarorligiga

yordam beradi. O'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarga moslashish, diversifikatsiyalangan moliyalashtirish kanallarini o'rganish va moliyaviy chaqqonlikni saqlab qolish korxonalariga tashqi zarbalarga dosh berishga va barqaror o'sish traektoriyalarini saqlab qolishga imkon beradi.

Barqarorlik va korporativ ijtimoiy javobgarlik masalalari moliyaviy resurslarni shakllantirish amaliyotiga tobora ko'proq ta'sir qilmoqda. Investorlar va moliya institutlari moliyaviy qarorlar qabul qilishda ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) omillariga ko'proq e'tibor qaratmoqda. Yashil moliyalashtirish va axloqiy investitsiya strategiyalari kabi barqaror moliyaviy amaliyotlarni birlashtirgan korxonalar ijtimoiy mas'uliyatli investorlarning mablag'larini jalb qilish ehtimoli ko'proq. Moliyaviy resurslarni shakllantirishni barqarorlik maqsadlariga muvofiqlashtirish nafaqat korporativ obro'ni oshiradi, balki uzoq muddatli biznesning barqarorligiga ham hissa qo'shadi. Barqaror moliya tamoyillarini korporativ moliyaviy strategiyalarga kiritish uzoq muddatli moliyaviy salomatlikni ta'minlaydi va korxonalarni mas'uliyatli korporativ fuqarolar sifatida joylashtiradi.

Xulosa

Moliyaviy resurslarni shakllantirish amaliyotini takomillashtirish korxonalaridan strategik va ko'p qirrali yondashuvni qo'llashni talab qiladi. Kapital tuzilmasini optimallashtirish, mustahkam moliyaviy rejalashtirishni amalga oshirish va texnologik innovatsiyalardan foydalanish orqali korxonalar moliyaviy barqarorligini va investitsiya salohiyatini oshirishi mumkin. Risklarni boshqarish strategiyalari, me'yoriy-huquqiy hujjatlarga muvofiqlik va barqaror moliyalashtirish moliyaviy barqarorlik va uzoq muddatli o'sishga yanada hissa qo'shadi. Iqtisodiy tebranishlarga faol moslashadigan va o'z faoliyatiga zamonaviy moliyaviy texnikani integratsiyalashgan korxonalar moliyalashtirishni ta'minlash va raqobatbardoshlikni saqlab qolish uchun yaxshiroq joylashadilar. Global moliyaviy landshaft rivojlanar ekan, korxonalar qiyinchiliklarni engish va paydo bo'ladigan imkoniyatlardan foydalanish uchun moliyaviy strategiyalarini doimiy ravishda takomillashtirishlari kerak. Moliyaviy resurslarni shakllantirish amaliyotini takomillashtirish strategik moliyaviy rejalashtirishni, kapitalni optimal tuzilmasini, risklarni boshqarishni, texnologik integratsiyani, normativ hujjatlarga rioya qilishni va barqaror moliyaviy amaliyotni o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bharadwaj, A., El Sawy, O. A., Pavlou, P. A., & Venkatraman, N. (2013). Digital business strategy: toward a next generation of insights. *MIS Quarterly*, 37(2), 471-482.
2. Brigham, E. F., & Ehrhardt, M. C. (2017). *Financial management: Theory & practice*. Boston, MA: Cengage Learning.

3. Damodaran, A. (2012). *Investment valuation: Tools and techniques for determining the value of any asset*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
4. Gopalakrishnan, M. (2018). Financial resource management practices and firm performance: Evidence from Indian IT industry. *Journal of Management and Governance*, 22(2), 381-397. doi:10.1007/s10997-017-9377-1
5. Mandal, S. K., & Sengupta, N. (2019). Financial resource formation and its impact on financial performance of selected Indian manufacturing firms. *International Journal of Business and Management Studies*, 8(1), 17-34. doi:10.17261/Pressacademia.2019.1004
6. Palepu, K. G., Healy, P. M., & Peek, E. (2016). *Business analysis and valuation: Using financial statements*. Boston, MA: Cengage Learning.
7. Pandey, I. M. (2018). *Financial management (12th ed.)*. New Delhi, India: Vikas Publishing House.
8. Ross, S. A., Westerfield, R., & Jordan, B. D. (2018). *Fundamentals of corporate finance (12th ed.)*. New York, NY: McGraw-Hill Education.
9. Zou, H., Shi, Y., & Xiong, J. (2020). Financing structure and capital allocation efficiency of Chinese high-tech firms. *Frontiers of Business Research in China*.
10. Allayarov, S. A. (2020). Strengthening tax discipline in the tax security system: Features and current problems. *South Asian Journal of Marketing & Management Research*, 10(11), 124-128.
11. Allayarov, S., Allayarov, S., Yuldasheva, U., & Madjidov, N. (2020). Assessment of the effectiveness of the results of the fiscal policy of the republic of Uzbekistan. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(7), 7920-7926.
12. Сатторов, Б. К., & Алляяров, С. Р. (2017). Развитие экономики Узбекистана в условиях мировых интеграционных процессов. *Наука, техника и образование*, 1(5 (35)), 98-100.
13. Алляяров, С. Р., & Кандахарова, Ш. Н. (2021). ПЕРСПЕКТИВЫ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ БЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ В УПРАВЛЕНИИ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ФИНАНСАМИ. *СТОЛИЦА НАУКИ*, 3, 4.
14. Алляяров, С. (2022). К ВОПРОСУ РЕАЛИЗАЦИИ ОПТИМИЗИРОВАННОЙ ФИСКАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ПРИ СТИМУЛИРОВАНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА. *Архив научных исследований*, 2(1).
15. Allayarov, S. (2018). Theoretical Study of Optimal Fiscal and Monetary Policies for Stimulating Economic Growth. *Research Journal of Finance and Accounting*, 9(8), 206-212.

16. Аллаяров, С. Р., Мардонов, Ш. Х., & Абдурахимова, Г. М. (2020). РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ И ЦЕЛЕОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФИСКАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ. Экономика и социум, (4), 138-147.

17. Jiyanova, N., Tashmatova, R., Afsona, S. K. S., Allayarov, S., & Abdurashidova, M. (2023). Topical issues of increasing the role of economic ratings and indices in economic stability. In E3S Web of Conferences (Vol. 402, p. 13028). EDP Sciences.

18. Allayarov, S. R. (2014). Systemal understanding the insight, tasks and factors of economic growth. Journal of Management Value & Ethics (A quarterly Publication of GMA), Oct.-Dec, 20, 56-65